

СЕМАНТИЧНИЙ ЗСУВ ТЕРМІНІВ РІЗНИХ ДИСКУРСІВ

Хантіль М. Б.

(Сумський державний університет)

Науковий керівник - д-р філол. наук, професор Швачко С. О.

Розвиток цивілізації супроводжується появою численних термінів у різних сферах науки та техніки. Мова як система має достатньо засобів вербалізації нових понять, які з'являються у повсякденному житті та потребують номінації. Вживання слів у різних галузях науки віддзеркалює їхнє ретробуття девіації. Однією з найскладніших проблем у лексикографічному описі слова-терміна є розмежування полісемії та омонімії. Термін – це номінативна одиниця мови, що співвідноситься з поняттям спеціальної професійної сфери. Описуючи семантичну структуру багатозначного слова, важливо віднайти у ній спільне, інваріантне – базу генерованих зв'язків його структури. Моносемія залишається бажаною в терміносистемах. Розвитку семантичної структури термінів сприяють ті ж лінгвальні причини, які породжують виникнення багатозначності в загальноживаній мові. У мові бракує кореневих словотвірних засобів, щоб кожне наукове поняття номінувалося сингуляром. Слово, зазвичай, виникає з певним значенням, що співвідноситься з референтом. Багатозначність слова розвивається шляхом перенесення назви одного предмета на інший. Нове значення лексичної одиниці у такому випадку є переносним та мотивованим.

Ідентифікують три типи семантичного зсуву: за подібністю, за функцією, за суміжністю.

Перенесення за подібністю називається метафоричним. Метафорі у науково-технічній літературі притаманна деемоційність. Метафори конкретизують суттєві ознаки названого поняття, сприяють його осмисленню з боку адресата. Наприклад: *neck* “шия” (людини) – *impeller neck* “шийка робочого колеса”; *sleeve* “рукав” (частина одягу) – *sleeve* “рукав, шланг”.

Перенесенням за функцією вважається таке, за якого абсолютно різні речі виконують однакові чи подібні функції: *butterfly* “метелик” – *butterfly valve* “двостулковий клапан”; *pen* “ручка” – *pen* “розмічаючи перо”.

Перенесення номінації за суміжністю називається метонімічним: *hand* “механічна рука” – *hand* “робітник”.

Виправданим у термінознавстві є метод розчленування терміна на складові семантичні компоненти з метою моделювання його семантики. Якісний і кількісний склад релевантних ознак, актуалізованих у дефініціях, у терміна неоднаковий, відповідно неоднакова і кількість компонентів значення терміна, яка є похідною від загального спільного компонента, архісеми як величини, що складається з ряду ознак. Терміни-омоніми мають різні дефініції, включені в різні терміносистеми.

Різні види інформативності передбачають наявність певних закономірностей реалізації семантичного потенціалу терміна. Якщо знакова інформативність передається на основі реалізації семантичних ознак, що ідентифікуються, а дефініційна та класифікаційна – на основі ознак, що диференціюються, то в текстах актуалізуються ознаки, релевантні щодо конкретної комунікативної ситуації.

Багатозначність терміна у процесі його формування, розвитку та функціонування є природною з огляду на те, що одна і та сама форма може пристосовуватися до позначення різних об'єктів та виконувати різні функції.

Системно-структурні ознаки є основними критеріями визначення терміна у системі мови. У жодній системі мови немає абсолютно тотожних ознак, отже, немає абсолютних синонімів, бо в жодній системі понять немає двох і більше різних ознак, які б позначалися однією “живою” лексемою, що “кочує” із однієї системи до іншої, набуваючи іншого змісту. Термін стає “носієм та зберігачем” спеціальної інформації, що належить до конкретної терміносистеми.

Дослідження структурно-семантичних зв'язків між термінами передбачає нерозривність двох планів, які пов'язані між собою: стабільний інваріантний семантичний компонент парадигматичного плану системи мови і вираження змінних компонентів із синтагматичного плану мовлення, які визначають відповідно різні смисли вживання слова-терміна. Такі системні взаємозв'язки між термінами розкривають суть “переходу” того самого слова-терміна від одного домену до іншого. Вивчення терміна у ручищі терміносистеми доповнюється перспективним когнітивним процесом, який потребує виявлення місця і функції терміна в лінгвомисленнєвій діяльності людини.

Термін як слово спеціальної сфери пізнання відображає результати досвіду і практичної діяльності людини, фіксує професійно-наукові знання про властивості об'єкта, що детермінується. Шляхом дефініції термін розкриває суттєві ознаки та оновлює спеціальне поняття у спеціальній сфері. Термін має своє власне інваріантне значення і виконує функцію семантичного диференціала у різних терміносистемах. Термін, як і загальноживане слово, володіє потужним структурно-семантичним потенціалом, а його словотвірна парадигма має подальшу перспективу дослідження.

Хантіль, М.Б. Семантичний зсув термінів різних дискурсів [Текст] / М.Б. Хантіль; наук. кер. С.О. Швачко // Перекладацькі інновації : матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, Суми, 25-27 листопада 2010 р. / Ред. кол.: С.О. Швачко, І.К. Кобякова та ін. — Суми : СумДУ, 2010. — С. 114-115.